

فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنَّكَ لَمِنَ الَّذِينَ
الْقَلْبِ لَأَنفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿٥٥﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ
فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمُ
مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥٦﴾ وَ
مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُغَلَّجَ وَمَنْ يَغُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٥٧﴾ أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ
اللَّهِ وَ مَا أُوْنُهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٨﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ
عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٥٩﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ
يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾

درس هشتم

پیشوایان اسوه

در درس‌های گذشته دانستیم که یکی از مسئولیت‌های مشترک میان پیامبر و امامان، ولایت ظاهری می‌باشد. در این درس به این سؤال می‌پردازیم که سیره و روش پیامبر اکرم ﷺ و جانشین ایشان امیرالمومنین علی علیه السلام در حکومت داری چگونه بوده است؟

۱. حضرت علی (ع) پس از به دست گرفتن حکومت، نحوه حکومت کردن خود را بر چه اساس اعلام کردند؟
۲. ابعاد رهبری رسول خدا را بنویسید. پاسخ: ۱. تلاش برای برقراری عدالت و برابری ۲. محبت و مدارا با مردم
۳. سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم ۴. مبارزه با فقر و محرومیت

اسوه‌های رهبری

پیامبر اکرم ﷺ پس از سیزده سال تلاش برای هدایت مردم مکه با دعوت مردم مدینه، به این شهر هجرت کرد و به فرمان خداوند، حکومت اسلامی را بنا نهاد. این حکومت، به تدریج گسترش یافت و در مدت ده سال سراسر شبه جزیره عربستان را فراگرفت. آن حضرت، در مدت این ده سال، به گونه‌ای زندگی کرد که در همه زمینه‌های فردی و اجتماعی، از جمله در جایگاه رهبری، از سوی خداوند به عنوان الگو و اسوه مؤمنان معرفی شد:

قطعاً برای شما در رسول خدا
سرمشق نیکویی است
برای کسی که به خداوند
و روز رستاخیز امید دارد
و خدا را بسیار یاد می‌کند.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ
أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

۱) حضرت علی رضی الله عنه نیز وقتی حکومت را به دست گرفت، اعلام کرد من براساس دستورات قرآن و سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله حکومت می‌کنم و بر همین اساس اصلاحات مهمی را در جامعه آغاز کرد. ۱ در ابتدا نگاهی کوتاه به سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در رهبری جامعه می‌کنیم:

۱- تلاش برای برقراری عدالت و برابری

۳) یکی از اهداف مهم حکومت الهی رسول خدا صلی الله علیه و آله اجرای عدالت بود و ایشان در این مورد با قاطعیت عمل کرد و کوشید تا جامعه‌ای عادلانه بنا کند که در آن از تبعیض خبری نباشد و همه در برابر قانون الهی یکسان باشند. این اقدام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در شرایطی انجام می‌گرفت که در جامعه آن روز حجاز و سایر کشورها، تبعیض و تفاوت طبقاتی، یک قانون پذیرفته شده بود و کسی با آن مخالفت نمی‌کرد. ۳ آن حضرت، درآمد بیت‌المال را میان مسلمانان به تساوی تقسیم می‌کرد و فرقی میان عرب و غیرعرب نمی‌گذاشت. با همه بردباری و ملایمتی که در برابر پایمال شدن حق شخصی خود داشت، در برابر نادیده گرفته شدن حقوق افراد جامعه می‌ایستاد و کوتاه نمی‌آمد و متجاوزان حقوق مردم را در هر موقعیت و مقامی که بودند، مجازات می‌کرد.

داستان قسمت نمونه بیانگر تلاش برای برقراری عدالت و برابری از ابعاد رهبری رسول خدا (ص) نمونه

در زمان‌های گذشته، قبایل جایگاه مخصوصی داشتند و برخی قبایل برتر از برخی دیگر شمرده می‌شدند. روزی فردی از یکی از قبایل صاحب نام مدینه، دزدی کرد و جرم او ثابت شد. رؤسای قبیله فکر می‌کردند که رسول خدا صلی الله علیه و آله به دلیل جایگاهی که قبیله این فرد دارد وی را

۱. بیانگر الگو و اسوه بودن پیامبر (ص)

۲. الگو بودن پیامبر (ص) برای کسی که به خدا و روز قیامت ایمان دارد و خدا را بسیار یاد می‌کند.

۳. از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)، تلاش برای برقراری عدالت و برابری است آن را توضیح دهید؟

۴. پیامبر اکرم (ص) علت سقوط اقوام و ملل پیشین را چه می دانستند؟

۵. از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)، محبت و مدارا با مردم است آن را توضیح دهید؟

مجازات نخواهد کرد؛ اما با کمال تعجب دیدند که پیامبر می خواهد حکم را اجرا کند. واسطه های مختلفی نزد رسول خدا فرستادند، تا ایشان را از اجرای حکم منصرف کنند. حتی برخی نزدیکان رسول خدا ﷺ را واسطه قرار دادند، اما ایشان نپذیرفت و به آنان فرمود:

۴) «اقوام و ملل پیشین بدین سبب، دچار سقوط شدند که در اجرای عدالت، تبعیض روا می داشتند؛ اگر شخصی قدرتمند و صاحب نفوذ از ایشان دزدی می کرد رهایش می کردند و اگر فردی ضعیف دزدی می کرد وی را مجازات می کردند» ۴)

بیانگر تلاش برای برقراری عدالت و برابری از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)

رسول خدا ﷺ، برای اولین بار در جامعه آن روز، برابری همه افراد در برابر قانون را اعلام کرد و عرب و غیرعرب و سیاه و سفید را برابر دانست و در مقابل تعصبات قومی و قبیله ای ایستاد.

بیشتر بدانیم

ملاک برتری: نژاد یا...؟

روزی تعدادی از مردم مکه دور هم جمع شده بودند که مسلمانان نیز در میان آنان بودند. هرکدام با تعصبی خاص، قبیله خود را معرفی می کرد و بدان افتخار می نمود. در این میان، شخصی روبه سلمان کرد و گفت: سلمان! بگو بدانم تو کیستی؟ پدر تو کیست؟ و اصل وریشه ات چیست؟

سلمان گفت: اسم من سلمان و پدرم بنده خداست، من قبل از اسلام گمراه بودم و خداوند به برکت محمد ﷺ هدایتم کرد، نیازمند بودم و خداوند به برکت محمد ﷺ بی نیازم نمود، برده بودم و خداوند به برکت محمد ﷺ مرا از قید بردگی آزاد ساخت، این نسب من است.

در همان حال رسول خدا ﷺ وارد آن جمع شد، با شنیدن گفت و گوهای آنان، فرمود: ای جماعت قریش! این را بدانید که، شرافت انسان به دینداری اوست و مروت و انسانیت او به خصلت های اخلاقی وی، و اصالت انسان به عقل و اندیشه اوست.

سپس پیامبر ﷺ سلمان را مخاطب قرار داد و فرمود: سلمان! این را بدان که، هیچ کدام از اینان بر تو فضیلت و برتری نخواهند داشت، مگر اینکه از تو پرهیزگارتر و با تقواتر باشند، اما اگر تو تقوی داشته باشی، پس تو افضل و برتر خواهی بود. ۲

۲- محبت و مدارا با مردم

۵) رفتار رسول خدا ﷺ با مردم به قدری محبت آمیز بود که مردم، ایشان را پدر مهربان خود می دانستند و در سختی ها به ایشان پناه می بردند. معمولاً اطرافیان یک رهبر برای اینکه خود را به او نزدیک کنند، عیب دیگران را نزد او بازگو می کنند اما رسول خدا ﷺ به یاران خود می فرمود:

۱- الطبقات الكبرى، ابن سعد، ج ۴، ص ۵۸.

۲- روضه کافی، کلینی، ص ۱۸۲؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۲۲، ص ۳۸۲.

۶. از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)، سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم است آن را توضیح دهید؟

۷. همراهی، هم صحبتی و با لطف و مهربانی برخورد کردن پیامبر (ص) با مردم در امور جایز بیانگر کدام یک از ابعاد

رهبری رسول خدا (ص) است؟ پاسخ: محبت و مدارا با مردم

«بدی‌های یکدیگر را پیش من بازگو نکنید؛ زیرا دوست دارم با دلی پاک و خالی از کدورت با شما معاشرت کنم.»^۱

بیانگر محبت و مدارا با مردم از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)

هرکس به خانه آن حضرت می‌رفت، به او احترام می‌گذاشت تا آنجا که گاهی ردای خود را زیر پای او پهن می‌کرد یا بر جای خود می‌نشاند. هرگز در مقابل یارانش پای خود را دراز نمی‌کرد و سعی می‌کرد تا وقتی که آنها نشسته‌اند، در کنارشان باشد. اگر درباره آخرت حرف می‌زدند با آنان همراهی می‌کرد؛ اگر درباره خوردنی و آشامیدنی و سایر امور روزمره سخن می‌گفتند، از روی لطف و مهربانی با آنان هم‌سخن می‌شد. گاهی در حضور پیامبر، شعر می‌خواندند، یا از گذشته خود می‌گفتند، در همه این موارد، آنان را منع نمی‌کرد، مگر این که کار حرامی مانند غیبت کردن از آنان سر می‌زد؛ در این موارد بود که آنان را از ادامه بحث باز می‌داشت.

۳- سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم

۶ (پیامبر ﷺ چنان علاقه‌مند به نجات مردم از گمراهی بود که سختی‌ها و آزارهای این راه، هرگز سبب دوری او از مردم نگردید و آن قدر برای هدایت‌شان شبانه‌روز تلاش کرد که خداوند در این باره خطاب

به مسلمانان فرمود: **بیانگر سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)**

«رنج شما برای او سخت و دشوار است و بر [هدایت] شما حریص (به شدت علاقه‌مند) است.»^۶

۸ (با همه این دلسوزی‌ها و زحمت‌ها، دشمنی سران قریش با ایشان روز به روز بیشتر می‌شد. می‌گفتند او ساحر و جادوگر است^۲، می‌گفتند دیوانه است، بر سر و رویش خاکستر می‌پاشیدند، طعنه و نیش زبان به او می‌زدند. با وجود اینها، آن قدر با مهربانی و صبر و تحمل، به هدایت مردم ادامه می‌داد، که گاه نزدیک بود از شدت غصه و اندوه فراوان از پا در آید) که خداوند به او فرمود:

◀ مخاطب آیه: پیامبر (ص) لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ^۴ **بیانگر سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)**

از اینکه برخی ایمان نمی‌آورند شاید که جانت را [از شدت اندوه] از دست بدهی.

امام علی ع که در بیشتر این صحنه‌ها در کنار رسول خدا ﷺ بود، درباره تلاش بی‌پایان پیامبر می‌فرمود: «پیامبر یک طبیب سیار بود، [برخلاف سایر طبیبان] او خود به سراغ مردم می‌رفت، داروها و مرهم‌هایش را خودش آماده می‌کرد و ابزارهای طبابت را با خود می‌برد تا بر هر جا که نیاز باشد، مرهم بگذارد؛ بر دل‌های کور، گوش‌های کر، زبان‌های گنگ، او با داروهای خویش بیماران غفلت زده و سرگشته را درمان می‌کرد.»^۵

آن حضرت، تلاش می‌کرد حتی کسانی را که با ایشان می‌جنگیدند هدایت کند و به سوی حق دعوت

۱- مسند احمد بن حنبل، چاپ الرسالة، ج ۶، ص ۳۰۲-۳۰۱

۲- سوره توبه، آیه ۱۲۸

۳- سوره مدثر، آیه ۲۴

۴- سوره شعرا، آیه ۳

۵- نهج البلاغه، خطبه ۱۰۸

۹. جنبه هایی از اجرای عدالت در جنگ ها را توسط پیامبر (ص) را بیان کنید.

۱۰. پیامبر نسبت به مشرکانی که در بحبوحه ی جنگ اطلاعاتی از اسلام بخواهند چه توصیه ای کرد؟

۱۱. از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)، مبارزه با فقر و محرومیت است آن را توضیح دهید؟

نماید. متکبران و برخی از بزرگان قبایل که تعالیم اسلام را به ضرر خود می دیدند، جنگ هایی را علیه آن حضرت به راه می انداختند. پیامبر ﷺ نیز به ناچار مسلمانان را برای مقابله با آنان بسیج می کرد. اما به آنان سفارش می کرد: **«اگر کافری در جنگ کشته شد او را مُثله^۹ نکنید، کودکان و پیران و زنان را نکشید، حیوانات حلال گوشت را نکشید مگر اینکه برای تغذیه به آن احتیاج داشته باشید. هرگز آب مشرکان را زهرآلود نکنید و مزارع و نخلستان ها را نسوزانید»**^۹

و در جای دیگری می فرمود **«اگر در بحبوحه^{۱۰} جنگ، یکی از مشرکان خواست تا در مورد حقیقت اسلام مطالبی بداند، او در پناه اسلام است تا کلام خدا را بشنود، اگر اسلام را پذیرفت، او هم برادر دینی شماست و اگر قبول نکرد، او را به جایی که احساس امنیت می کند، برسانید و پس از آن از خدا برای غلبه بر او یاری بجوید»**^{۱۰}

۴- مبارزه با فقر و محرومیت

۱۱ (رسول خدا ﷺ هم با فقر مبارزه می کرد و به دنبال بنای جامعه ای آباد و دور از محرومیت بود و هم با کوچک شمردن فقیران و بینوایان به مخالفت برمی خاست. از این رو، مردم را به کار و فعالیت تشویق می کرد، از بیکاری بدش می آمد و کسانی را که فقط عبادت می کردند و کار نمی کردند، مذمت می کرد. در عین حال، به فقیران بسیار احترام می گذاشت و اجازه نمی داد که به خاطر فقر مورد بی توجهی قرار گیرند و فراموش شوند. برخی از آنها دوست صمیمی ایشان به شمار می رفتند) ثروت را ملاک برتری نمی شمرد. به آسانی با فقیرترین و محروم ترین مردم می نشست و صمیمانه با آنها گفت و گو می کرد. آنان نیز رسول خدا ﷺ را همدل و همراز خود می یافتند. آن حضرت به یاران خود می فرمود:

بیانگر مبارزه با فقر و محرومیت از ابعاد رهبری رسول خدا (ص)

«به من ایمان نیاورده است کسی که شب را با شکم سیر بخوابد و همسایه اش گرسنه باشد»^۴

بیشتر بدانیم

رسول خدا ﷺ و یارانش در مجلسی نشسته بودند. تهیدستی که لباس کهنه ای به تن داشت وارد شد و در جای خالی کنار مردی ثروتمند نشست. مرد ثروتمند چهره در هم کشید و خودش را جمع و جور کرد و به کناری کشید.

پیامبر که رفتار او را دید، فرمود: ترسیدی از فقر او چیزی به تو برسد؟

۱- تکه تکه کردن.

۲- وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۱۵، ص ۵۸.

۳- اصول کافی، کلینی، ج ۵، ص ۲۷.

۴- اصول کافی، ج ۲، ص ۲۷.

۱۳. حضرت علی (ع) از چند سالگی برای زندگی به خانه ی حضرت محمد (ص) آمد؟ پاسخ: سه یا چهار سالگی

۱۴. حضرت علی (ع) در چند سالگی ایمان خود را به پیامبر (ص) اعلام کرد؟ پاسخ: ده سالگی

آن مرد گفت: نه، یا رسول الله.
 فرمود: ترسیدی از ثروت تو چیزی به او برسد؟
 گفت: نه یا رسول الله
 پیامبر فرمود: ترسیدی لباس هایت در اثر تماس با او آلوده شود؟
 گفت: نه، یا رسول الله.
 فرمود: پس چرا خودت را جمع و جور کردی و از او فاصله گرفتی؟
 آن مرد گفت: یا رسول الله اعتراف می کنم که مرتکب خطا شدم و به جبران خطایم حاضرم نصف ثروتم را به این برادر مسلمان ببخشم.
 مرد فقیر گفت: یا رسول الله، من حاضر نیستم بپذیرم.
 حصار با تعجب پرسیدند: چرا؟!
 مرد فقیر پاسخ داد: می ترسم بر اثر ثروت، من هم گرفتار غرور و خودخواهی شوم و روزی با برادر مسلمان خود این گونه رفتار کنم.^۱

جان و جانشین پیامبر

امیر مؤمنان، علی (ع) ده سال قبل از بعثت پیامبر ﷺ در خانه کعبه به دنیا آمد.^۲ پدرش حضرت ابوطالب (ع) به پیشنهاد پیامبر، نام ایشان را «علی» گذاشت. علی به معنای «والا» و «بلندمرتبه» است. سه یا چهار سال بیشتر نداشت که به خانه پیامبر آمد و چندین سال نزد ایشان زندگی کرد. خودش درباره این دوران می فرماید:

بیانگر عصمت امام علی (ع) →
 «در حالی که کودک بودم، همواره در کنار پیامبر بودم و پیامبر مرا در کنار خود می نهاد ... نه هرگز دروغی در گفتار من دید و نه رفتاری ناشایست از من مشاهده کرد ...»

من همچون بچه از شیر گرفته شده که به دنبال مادرش می رود، از آن بزرگوار پیروی می کردم و او هر روز پرجمی از خوی های نیکوی خود را برای من می افراشت و مرا به پیروی کردن از آن فرمان می داد ...

معلول
 ... هنگامی که وحی بر پیامبر ﷺ فرود آمد، آوای اندوهگین شیطان را شنیدم. گفتم: ای پیامبر خدا، این فریاد اندوهناک چیست؟ پاسخ داد: این شیطان است که از پرستش خود ناامید شده است. بی گمان آنچه را من می شنوم تو هم می شنوی و آنچه را من می بینم تو هم می بینی، جز اینکه تو پیامبر

۱- اصول کافی، ج ۲، ص ۲۶۲.

۲- ماجرای تولد حضرت علی (ع) در خانه کعبه علاوه بر کتاب های شیعی در کتاب های بزرگان اهل سنت نیز بارها نقل شده است. به عنوان نمونه می توان به این موارد اشاره کرد: المستدرک علم الصحیحین، حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۵۵؛ تذکره الخواص، ابن جوزی، ص ۱۰؛

نکته کنکوری این صفحه:

ابتدا بیان حدیث « سوگند به خدایی... »

سپس بیان حدیث « این مرد اولین... »

در آخر آیه پایین نازل شد.

نیستی، بلکه وزیر هستی^۱ و تو هر آینه بر راه خیر می باشی^۲».

جابر بن عبدالله انصاری، از یاران خوب رسول خدا ﷺ می گوید: در کنار خانه خدا و در حضور رسول خدا ﷺ بودیم که علی علیه السلام وارد شد. رسول خدا ﷺ فرمود: برادرم به سویتان آمد. سپس رو به سمت کعبه کرد و دست بر آن گذاشت و فرمود: «سوگند به خدایی که جانم در دست قدرت اوست، این مرد و شیعیان و پیروان او، رستگاران و در روز قیامت، اهل نجات اند»^۳.

سپس فرمود: «این مرد اولین ایمان آورنده به خدا، وفادارترین شما در پیمان با خدا، راسخ ترین شما در انجام فرمان خدا، صادق ترین شما در داوری بین مردم، بهترین شما در رعایت مساوات و ارجمندترین شما نزد خداست»^۴.

حدیث رسول خدا (ص) بیان اوصاف امام علی (ع)

در همین هنگام، آیه زیر بر پیامبر خدا ﷺ نازل شد و پیامبر آن را قرائت کرد:

کسانی که ایمان آوردند،
و کارهای شایسته انجام دادند،
اینان بهترین مخلوقات اند.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

همان گونه که مشاهده کردید رسول خدا ﷺ، در سخنان خود از کلمه «شیعه» که ترجمه آن «پیرو» می شود، استفاده کرده و پیروی از امام علی علیه السلام را سبب رستگاری دانسته است. بنابراین^{۱۷}، شیعه، مسلمانی است که به فرمان خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله، امیر المؤمنین علی علیه السلام را جانشین پیامبر می داند و از او پیروی می کند^{۱۷}.

ویژگی بهترین مخلوقات خدا (خَيْرُ الْبَرِيَّةِ): ۱. ایمان آورده اند ۲. کارهای شایسته انجام دادند.

مصدق خَيْرُ الْبَرِيَّةِ: شیعیان و پیروان امام علی (ع)

بیشتر بدانیم

خوب است بدانیم که لفظ شیعه، واژه ای است قرآنی. مثلاً در قرآن کریم، حضرت ابراهیم علیه السلام شیعه و پیرو حضرت نوح علیه السلام معرفی شده و درباره ایشان آمده است: «إِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِابْرَاهِيمَ»؛ پس حضرت ابراهیم علیه السلام از آن جهت که راه حضرت نوح را ادامه داده، شیعه و پیرو حضرت نوح علیه السلام است.

۱- این سخن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مربوط به روز اول بعثت است. از این کلام درمی یابیم خداوند که آگاه به همه امور است از شایستگی امام علی علیه السلام نیز خبر دارد و به پیامبر امر فرموده که ایشان را وزیر خود قرار دهد.
۲- بخشی از خطبه قاصعه.
۳- وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ هَذَا وَشِيعَتَهُ لَهُمُ الْفَاتَرُونَ. الدر المنثور، سیوطی، ذیل آیه «أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ».
۴- البرهان فی تفسیر القرآن، سید هاشم بحرانی، ج ۵، ص ۷۲.
۵- سوره بینه، آیه ۷.
۶- سوره صافات، آیه ۸۳.

راوی این ماجرا جابر بن عبدالله انصاری

قرآن و امام علی (ع) لازم و ملزوم یکدیگرند.
ارتباط با حدیث ثقلین

بیانگر عصمت حضرت علی (ع) با توجه به حق بودن او
لازمه ی حق بودن علی (ع) دارا بودن علم کامل ، عدالت و عصمت است.

تفکر در حدیث

در این دو حدیث بیندیشید و به سؤال های زیر پاسخ دهید :

– رسول خدا ﷺ : عَلِيُّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ^۱

– رسول خدا ﷺ : عَلِيُّ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ^۲

۱- میان حدیث اول و حدیث ثقلین چه رابطه ای وجود دارد؟ پاسخ پایین صفحه

۲- حدیث دوم چگونه با بحث عصمت، عدالت و علم امام ارتباط دارد؟ پاسخ پایین صفحه

پاسخ به سوالات شما

برخی می پرسند چرا با وجود همه تلاش هایی که پیامبر ﷺ در معرفی امیرمؤمنان و بیان فضائل ایشان در زمان ها و مکان های متعدد داشت، اما پس از وفات پیامبر ﷺ بسیاری از مردم، به خصوص رؤسای قبایل و بزرگان قوم کمتر به این حقیقت توجه کردند؟ پاسخ کوتاه آنکه : یکی از علت های این بی توجهی، افکار و اندیشه های باقی مانده از دوران جاهلیت قبل از اسلام بود، که به این آسانی از ذهن و فکر مردم خارج نمی شد. در جاهلیت، بزرگان قبایل بدون آنکه دارای فضیلت خاصی باشند صرفاً به این دلیل که رئیس قوم بودند، قدرت و ویژه ای داشتند و مردم آنان را بزرگ می شمردند و فضیلت هایی مانند علم، عدالت خواهی، جوانمردی، صداقت، پاکی و کرامت نفس، ارزش و جایگاهی نداشت. آنان حتی میان فرمان و دستور پیامبر و فرمان بزرگان قوم تفاوت چندانی قائل نبودند و در لحظات حساس و سرنوشت ساز، به جای فرمان خدا و پیامبر، به سوی فرمان بزرگان قوم خود متمایل می شدند. از این رو، رسول خدا ﷺ پیوسته فضایل امام علی (ع) را به آن مردم یادآوری می کرد شاید بزرگان قبایل و افراد هر قبیله به جای ارزش های جاهلی به رفتار و کردار امیرمؤمنان بیشتر توجه کنند و به مقابله با ایشان برنخیزند.

بزرگان علم و دانش، مسلمان و غیرمسلمان، پس از بررسی شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع) با شگفتی مشاهده کرده اند که فضایی در آن امام است که به سختی در یک فرد، جمع می شود. آن امام در میدان جنگ شجاع ترین؛ در محراب عبادت، عابدترین؛ در مقام قضاوت، دقیق ترین؛ در کلاس درس، عالم ترین؛ در بلاغت و زیبایی سخن، بلیغ ترین و در عرصه حکمرانی، عادل ترین است.^۳ آن حضرت، همانند رسول خدا ﷺ همه فضائل الهی را در خود جمع کرده بود و تمام ویژگی هایی

پاسخ سوال ۱ تفکر و حدیث بالا : در حدیث ثقلین آمده است که عترت و قرآن از یکدیگر جدایی ناپذیرند.

یکی از مصادیق عترت، حضرت علی (ع) است. و این حدیث که می فرماید علی (ع) با قرآن و قرآن با علی (ع) است، تاکید بر حدیث ثقلین است.

پاسخ سوال ۲ تفکر و حدیث بالا : حدیث دوم امام علی (ع) را حق معرفی می کند حق معرفی شدن

امام علی (ع)، نشانه ی داشتن عصمت، علم و عدالت تمام و کمال است زیرا هر کدام از این ها را نداشته باشد اشتباه و گناه از امام سر می زند و دیگر حق نیست.

۱۸. دو فضیلت بزرگ امام علی (ع) را بنویسید؟ پاسخ: علم بی کران - عدالت بی مانند

۱۹. امام علی (ع) چه چیزی را سرلوحه ی حکومت کردن خود قرار داد؟

۲۰. «... اینان ننگ دنیا و عذاب آخرت را خریده اند...». این جمله را حضرت علی (ع) در مورد چه کسانی فرمودند؟

را که یک رهبر جامعه باید داشته باشد، دارا بود. در اینجا به دو مورد از فضائل و ویژگی های آن حضرت اشاره ای کوتاه می کنیم:

۱- عدالت بی مانند

امام علی علیه السلام پس از ۲۵ سال کنار گذاشته شدن از حق خلافت، آن گاه که با درخواست عمومی مردم و اصرار آنها بر قبول خلافت حجت را بر خود تمام دید به صحنه آمد. ایشان از همان آغاز با الگو قرار دادن سیره و روش پیامبر صلی الله علیه و آله مبارزه با تبعیض و نابرابری و برقراری عدالت را، سرلوحه کار خود قرار داد. آن حضرت در همان روزهای آغازین حکومتش به مسجد رفت و این گونه برای مردم سخنرانی کرد: «... ای مردم (گروهی بیش از حق خود از بیت المال و اموال عمومی برداشته اند و جیب خود را انباشته اند و ملک و باغ خریده اند)؛ اینان در حقیقت ننگ دنیا و عذاب آخرت را خریده اند؛ اما بدانید که من حق مردم مظلوم را از اینان بازمی ستانم و از این پس سهم همه مسلمانان را از بیت المال به طور مساوی خواهم داد»^۱.

فردای آن روز، پس از پرداخت هزینه های عمومی کشور از بیت المال، باقی مانده آن را میان مردم به طور مساوی تقسیم کرد. محرومان خوشحال شدند؛ اما عده ای که دوره های قبل دریافت های ویژه و کلان داشتند، اعتراض کردند.^۲

ایشان در سخنانی فرمودند: «سوگند به خدا، اگر همه دنیا را [با تمام وسعتش] به من بدهند تا به اندازه گرفتن پوست جو از دهان موری، خدا را نافرمانی کنم، نخواهم کرد».^{۲۲}

۲- علم بی کران

همان طور که گفتیم، یکی از ابعاد شگفت انگیز شخصیت امیر المؤمنین علیه السلام، علم و معرفت وی بود.

ایشان در جهان شناسی، انسان شناسی، دین شناسی، حکومت و کشورداری، نظام اجتماعی و اقتصادی، اخلاق و فضیلت و سایر موضوعات مورد نیاز هدایت و سعادت انسان سخن گفته و ما را راهنمایی کرده است.

۱- ادامه سخنرانی چنین است: «عده ای در مقام اعتراض می گویند علی بن ابی طالب ما را از حق مان محروم کرد! هرکس در گذشته از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله بوده یا به اسلام خدمتی کرده، پاداشش با خداست [این سوابق درخشان سبب نخواهد شد که میان آنان و دیگر مسلمانان تبعیض قائل شویم و به آنها امتیاز بیشتر بدهیم]... هرکس امروز دعوت خدا و رسولش را بپذیرد و حقانیت ما را تصدیق کند و در دین ما داخل شود و به سوی قبله ما نماز بخواند، یک مسلمان است و با سایر مسلمانان برابر است. بیت المال هم که مال همه مسلمانان است، به طور مساوی بین همه تقسیم خواهد شد و از این لحاظ هیچ کس را بر دیگری امتیازی نیست. آری، هرکس که متقی تر باشد، نزد خدا گرمای تر است و پرهیزکاران در قیامت بهترین پاداش را خواهند داشت؛ اما خدا دنیا را پاداش پرهیزکاران قرار نداده است. اجر و پاداش اخروی برای آنها بسی نیکوتر است... (شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۷، ص ۳۷؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۳۲، ص ۲۷).

۲- یکی از معترضین می گفت: «چگونه همه ما را در یک مرتبه قرار داده و امتیازات را به کلی نادیده گرفته ای؟ به من و این مرد که تا مدتی پیش غلام من بود به یک اندازه از بیت المال داده ای، آیا این انصاف است؟».

۲۱. حضرت علی (ع) در اولین روزهای آغازین حکومتش، چه چیزی را در سخنرانی هایش مطرح نمود؟

۸۲

پاسخ: بازستانی حق مظلوم از ظالم و تقسیم درست بیت المال.

۲۲. حضرت علی (ع) در جواب کسانی که از بیت المال سهم بیشتری می خواستند چه فرمود؟

۲۳. نهج البلاغه از کیست و شامل چه مواردی است؟ پاسخ: از امام علی (ع) -

۲۴. « به حق، سخن علی را از سخن خالق (قرآن) فروتر و از سخن مخلوق (دیگر انسان ها) برتر خوانده اند... »

این سخن از کیست؟ پاسخ: ابن ابی الحدید کتاب «نهج البلاغه» که بخش ۳ از (سخنرانی ها، نامه ها و پند و اندرزهای ایشان) را در خود جای داده، حکایتگر این دانش بی مانند است. دانشمندان بزرگ جهان اسلام از زمان تدوین این کتاب تاکنون، در موضوعاتی که ذکر شد، همواره از این کتاب بهره مند شده اند. برخی دیگر از دانشمندان هم برای استفاده بیشتر مردم از این کتاب، بر آن شرح ها نوشته اند تا مردم به نکات دقیق و عمیق این کتاب بیشتر پی ببرند.^۲

ابن ابی الحدید که از اندیشمندان اهل سنت است، شرح مفصلی بر نهج البلاغه نوشته که امروزه در چندین جلد، چاپ شده است. وی در مقدمه کتاب خود می گوید: «به حق، سخن علی را از سخن خالق (قرآن) فروتر و از سخن مخلوق (دیگر انسان ها) برتر خوانده اند...»^۳

وی در شرحی که بر خطبه ۲۲۱ نهج البلاغه نوشته است، می گوید: «قسم می خورم به کسی که همه امت ها به او قسم می خورند، که پنجاه سال است این خطبه را مطالعه می کنم و در این پنجاه سال، بیش از هزار مرتبه آن را خوانده ام، و تاکنون هیچ بار آن را نخوانده ام مگر آنکه در جان من شگفتی و بیداری عمیقی ایجاد کرده است. چقدر خطبا و موعظه کنندگان درباره مرگ و آخرت خطبه خوانده اند! و من چقدر خطبه های آنان را خوانده و در آن تأمل کرده ام! اما تاکنون هیچ کدام از آنها تأثیر این خطبه را در جان من ایجاد نکرده است...»^۴

امیرالمؤمنین علیه السلام جز نزد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نزد کسی دیگر شاگردی نکرده بود. در حقیقت، دانش ایشان متصل به دانش پیامبر بود و دانش پیامبر نیز از وحی الهی سرچشمه می گرفت. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در همین باره فرمود:

أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ
وَعَلِيِّ بَابُهَا
فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ
فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا

من شهر علم هستم
و علی در آن است.
هرکس این علم را بخواهد
باید از در آن وارد شود.

تفکر در حدیث

این حدیث شریف، در بردارنده پیام های متعددی است. با تفکر در آن، سه پیام آن را به دست آورید.
۱. اثبات مرجعیت دینی امام علی (ص) بعد از پیامبر (ص) ۲. حضرت علی (ع) نیز همان علم و معرفتی که پیامبر (ص) از آن بهره مند بود، را دارا بود. ۳. حضرت علی (ع) مانند پیامبر (ص) در علم خود دارای عصمت بود.

۱- نهج البلاغه توسط سید رضی در قرن چهارم هجری قمری، مدون شد. وی کتاب های حدیثی و تاریخی زمان خود را که سخنان امیرالمؤمنین در آنها بود، گرد آورد و گزیده ای از آن سخنان را در یک کتاب قرار داد و آن را «نهج البلاغه» نامید. سایر سخنان امیرالمؤمنین که حجمی بیش از نهج البلاغه دارد و در سایر کتاب های تاریخی و حدیثی موجود بوده، در سال های اخیر در مجموعه ای به نام «موسوعه امیرالمؤمنین» گرد آمده و در اختیار پژوهندگان قرار گرفته است.

۲۵. این سخن از کیست؟ و منظور کدام خطبه ی نهج البلاغه است؟

پاسخ: ابن ابی الحدید - خطبه ی ۲۲۱

۲۶. کدام اندیشمند اهل سنت شرح مفصلی بر نهج البلاغه نوشت؟ پاسخ: ابن ابی الحدید

۲۷. خطبه ی ۲۲۱ نهج البلاغه در مورد چه چیزی است؟ پاسخ: در باره ی مرگ و آخرت

امیر مؤمنان علی علیه السلام خود می فرمود: «هرگاه از پیامبر صلی الله علیه و آله سؤال می کردم، پاسخم را می داد و اگر در حضورش سکوت می کردم، ایشان پیشگام می شد و از دانش خود مرا بهره مند می ساخت»^۱.

بدین ترتیب، امیرالمؤمنین به دانش بی مانندی رسید که هرکس در هر موردی از ایشان سؤال می پرسید، ایشان بی درنگ و در کمال درستی پاسخ می داد.

بیشتر بدانیم

وقتی یک نویسنده مسیحی عاشق امام علی علیه السلام می شود!

جرج جرداق (۲۰۱۵ - ۱۹۳۱)، نویسنده و شاعر معاصر لبنانی است. وی که یک فرد مسیحی است. چنان شیفته شخصیت امام علی علیه السلام می شود که پنج جلد کتاب درباره آن حضرت می نویسد. جلد اول آن «امام علی، صدای عدالت انسانی» نام دارد. وی در این کتاب می نویسد: «ای دنیا، چه می شد اگر همه توان خود را گرد می آوردی و در هر روزگار یک «علی» با آن قلب و زبان عنایت می کردی». جمله پشت جلد کتاب جرج جرداق مسیحی این بود:

O'Ali,

If I say you're superior to Jesus Christ, my religion cannot accept it! If I say he's superior to you, my conscience won't accept it! I don't say you're God!... So, tell us yourself, o'Ali: Who are you?!

«ای علی!

اگر بگویم تو از مسیح بالاتری، دینم نمی پذیرد!

اگر بگویم او از تو بالاتر است، وجدانم نمی پذیرد!

نمی گویم تو خدا هستی!...

پس خودت به ما بگو ای علی:

تو کیستی؟!»

جرج جرداق بر سر در خانه خود نوشته بود: «لَا فَتَى إِلَّا عَلِيٌّ لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفِقَارِ».

۱- المصنف في الأحاديث والآثار، ابوبكر بن ابي شيبة، ج ۶، ص ۳۶۶.

